

Hramurile românești. Hramul Mănăstirii Moisei

Valorile fundamentale ale ortodoxiei s-au transmis dintotdeauna prin tradiție, în familie, prin educația creștină oferită copiilor. Ne referim aici la fundamentele învățurii dogmatice: credința în Unul Dumnezeu, în Sfânta Treime, în Domnul Nostru Iisus Hristos, Dumnezeu și om, în Pururea Fecioara Maria, Maica Domnului și în sfinți, în Biserică. S-au transmis, de asemenea, practicile fundamentale creștine: rugăciunea, postul, spovedania, Botezul, participarea la Sfânta Liturghie, Nunta, pomenirea morților. Sau elemente de morală creștină: viața de familie curată, educarea copiilor în spiritul valorilor creștine, reguli de bunăcuviință care reglementează relațiile dintre membrii comunității etc.

Alături de acestea, s-au păstrat unele obiceiuri, de veche tradiție creștină, care s-au integrat patrimoniului românesc și se practică până în prezent. Cele mai vii sunt cele legate de hramurile bisericilor și mănăstirilor.

Aceste sărbători au dobândit, în ultima vreme, amploare și măreție, ca urmare a răspândirii și libertății credinței creștine, a prestigiului de care se bucură Biserica în comunitatea românească de astăzi. Sunt apreciate și puse în lumină, cu ocazia hramului, valorile pe care le adăpostește biserica, de o

mare importanță pentru sfințirea și mântuirea oamenilor: Sfintele Taine, sfintele moaște, icoanele făcătoare de minuni.

Atunci când vorbim despre performeri în cazul marilor hramuri, trebuie să includem toată comunitatea ortodoxă, în care intră creștinii mai mult sau mai puțin practicanți din diferite colțuri ale țării și clerici de toate rangurile. În bisericile de parohie, hramurile se sărbătoresc mai simplu decât la marile mănăstiri, unde postul și amploarea sărbătorii sunt de-a dreptul impresionante.

În parohii, în seara dinaintea hramului se face, de obicei, slujba Vecerniei, la care participă întreaga comunitate, incluzându-i nu doar pe enoriași, ci și rudele lor plecate în alte localități. Dacă biserica deține sfinte moaște, acestea se scot afară, în baldachine special amenajate, pentru a putea fi sărutate și venerate de întreaga adunare a credincioșilor prezenți. Icoana sfântului ocrotitor al parohiei se împodobește cu flori, fiind venerată de creștini. Vecernia din ziua dinaintea hramului ia forma unei privegheri, fiind unită cu Litia, acatistul sfântului ocrotitor, uneori Molitfele Sfântului Vasile cel Mare.

A doua zi se oficiază Sfânta Liturghie, la care sunt prezenți oaspeți, mireni și clerici, din parohiile învecinate, sau chiar arhiereul. În unele locuri, se oficiază Taina Sfântului Maslu. Se pomenesc ctitorii, se sfințește apa,

se face o pomenire generală a morților și o agapă cu cei prezenți,¹ din bucatele pregătite de gospodinele din parohie. Atunci când aceasta din urmă lipsește, este obiceiul de a se pregăti o colivă mare, numită coliva de hram, artose sau de a se aduce, de către cei prezenți, după putere, prinoase, care sunt binecuvântate și împărțite tuturor, spre înmulțirea bucuriei liturgice și a comuniunii oamenilor.

În sate și orașele mai mici, hramul parohiei este momentul în care se reunește întreg neamul (copiii plecați în lume, verii, unchii, mătușile din alte locuri), dar și un moment de comuniune cu cei trecuți din această lume, care sunt pomeniți și pentru care se dă de pomană, mai ales mâncare. Toată comunitatea este în sărbătoare.

În județul Botoșani dar nu numai, de ziua hramului, nu există casă care să nu fie pregătită pentru primirea musafirilor cu sarmale, friptură, cozonac. În alte locuri din țară, masa comună se desfășoară la biserică

¹ Vezi Ene Braniște, Ecaterina Braniște, *Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase*, Editura Diecezană Caransebeș, 2001, pag. 195, ISBN 973-97569-7-2. De asemenea, articolele din presa laică și ortodoxă referitoare la hramurile marilor mănăstiri sau biserici și site-ul www.basilica.ro. Pe lângă aceste surse, mai multe date ne-a oferit cercetarea proprie, pe teren, a hramurilor marilor mănăstiri, desfășurată între anii 1998-1999. Iuliana Băncescu - *Procesiunile de la Mănăstirea Moisei*.

și cuprinde feluri tradiționale de mâncare, sarmale, ciorbă, cozonac, devenite alimente aproape obligatorii pentru fiecare sărbătoare românească.

Pentru sărbătorile care cad în posturi, biserica a rânduit dezlegare la pește în parohia al cărei hram se sărbătorește, pentru enoriașii acesteia și pentru cei prezenți. Aceasta mai ales pentru a sublinia importanța hramului pentru acea comunitate și pentru ca bucuria sărbătorii să fie și una trupească, manifestată prin pregătirea de bucate alese. De fapt, este sărbătoarea sfântului care ocrotește biserica parohiei și pe enoriașii acesteia și de aceea, toate ostenele care se fac sunt îndreptate spre cinstirea acestui ocrotitor ceresc.

Mai amintim că, în unele locuri din țară, este obiceiul ca fiecare casă să aibă sfântul ei ocrotitor, numit „sfântul casei”, a cărui zi de pomenire este prăznuită de familia respectivă ca o zi de hram.

O altă mare categorie este cea a hramurilor de mânăstiri. Este o categorie destul de neomogenă în zilele noastre, tradiția și specificul locului fiind importante, pentru că, în acest caz, tradiția actuală la hram este, uneori, rezultatul unei istorii chiar și de sute de ani, care s-a împământat și trebuie respectată. Mânăstirile din România conservă caracterul ortodox al desfășurării hramului, rânduiala corectă a sfințelor slujbe, după ritualul bizantin, asociind, cu acest prilej, mai multe Sfinte Taine și ierurgii, nu doar pentru a da fast sărbătorii², ci și pentru a-i folosi duhovnicește mai mult pe creștinii

prezenți.

De multe ori, clericii categorisesc tradițiile populare drept un eveniment exterior care, uneori, perturbă trăirea și rugăciunea, care ar trebui să constituie centrul hramului, sau doar ca pe o necesitate practică, aceea de a răspunde nevoii de hrană a pelerinilor. În conștiința populară însă, hramul este considerat a fi totalitatea manifestărilor religioase, culturale și practice, cei prezenți satisfăcându-și toate aceste nevoi prin participarea la sărbătoare. Fie că vin doar să se închine în biserică sau participă la întreaga rânduială a slujbelor, comuniunea dintre creștini este importantă, având nădejde că pe toți îi va aduce Dumnezeu la simțirea duhovnicească, prin judecățile Lui.

Am consemnat și cazuri când s-au întâmplat lucruri minunate și cu oamenii care se aflau la hram doar din întâmplare sau doar pentru târg și serbarea câmpenească, Dumnezeu folosind acest prilej pentru îndreptarea sau pentru apropierea lor de Biserică. În spațiul românesc se poate vorbi despre specificul hramurilor de mânăstiri în funcție de așezarea lor teritorială și de vechime.

În cazul mânăstirilor mai noi, sărbătoarea hramului este o rânduială mai simplă, exclusiv liturgică, la care iau parte, alături de obștea mânăstirii, credincioșii din împrejurimi și puțini străini, reuniți, după sfintele slujbe, la o agapă. În ceea ce privește mânăstirile cu tradiție, putem discuta despre un ritual mult mai complex al hramurilor.

În cazul majorității mânăstirilor din Bucovina, al celor din Muntenia, Oltenia, Banat și din Dobrogea, este o rânduială mai simplă, care o are în centru pe cea liturgică,

bisericească, constând din oficierea sfințelor slujbe și cinstirea sfințelor moaște sau icoane de care dispune biserica. În afara spațiului bisericii, se organizează târgurile de bunuri de larg consum, obiecte bisericesti, tradiționale și hrană pentru pelerini.

Când vorbim despre simplitate, în cazul acestor hramuri, trebuie să înțelegem lucrurile într-un sens duhovnicesc, nu ca pe o lipsă a fastului rânduieilor bizantine ale slujbelor. Este prezentă foarte multă lume, uneori chiar mulțimi impresionante (de exemplu, la Iași, Putna, Tismana și Neamț), venite din mai multe locuri. Nu lipsesc agapa de la sfârșitul sărbătorii, privegherea până târziu, în noaptea din ajun, oaspeții de onoare, arhieriei, oficialități, clerici, personalități, invitați. Uneori, mai multe evenimente culturale organizate cu prilejul hramului sau sfinte moaște aduse din lumea ortodoxă.

Creștinii de rând vin cu multă simplitate, cu necazurile, speranțele, dorințele lor. La hramuri ei simt mai mult puterea rugăciunii de obște, a comuniunii în rugăciune. Există în popor credința că sfinții, în ziua hramului, coboară printre pelerini și îi ajută cu mai multă putere, că întregul har dat sfinților de Dumnezeu se revarsă peste cei prezenți, alinându-i și ajutându-i mai mult.

Tradițiile la hram sunt foarte vechi. Se pare că ele datează chiar din vremea creștinismului primar, când s-au consemnat primele pelerinaje la mormintele martirilor și la locurile sfinte ale creștinismului (Ierusalim și Țara Sfântă, în special). Tot din vremea creștinismului primar datează și agapele creștine. Numai că, în acele vremuri, se organizau după fiecare Sfântă Liturghie, iar în ziua de azi obiceiul s-a păstrat numai la

² Vezi Ene Braniște - *Liturgica generală*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1993 și Ene Braniște - *Liturgica specială*, Editura Lumea credinței, 2005. Iuliana Băncescu - *Procesiunile de la Mânăstirea Moisei*.

hramuri, ca semn al comuniunii credincioșilor prezenți și ca milostenie pentru săraci și pelerinii veniți de departe.

Deși, odinioară, celebrele drumuri ale sării, olarilor sau postavului nu mai există, până în ziua de azi s-a păstrat ideea de târg tradițional, organizat spontan la marile hramuri. De asemenea, se obișnuiește, în unele zone, ca fiecare oraș să aibă „o zi de târg”, una dintre zilele săptămânii. Însă și ideea de târg tradițional s-a schimbat, întrucât s-au schimbat condițiile de viață și de muncă ale meșterilor populari. Obiectele din ceramică, din lemn, țesăturile populare mai fac încă parte din „zestrea” utilitară a gospodăriilor rurale. Dar și aici ele au fost în bună parte înlocuite cu obiecte din porțelan, plastic, țesături industriale etc. În casele orășenilor, obiectele tradiționale și-au pierdut utilitatea, ajungând doar obiecte de artă sau simple decorațiuni. Așadar, meșterii lucrează, în prezent, nu dintr-o cerință a pieței, ci mai mult din plăcere, meșteșugurile tradiționale constituind acum mai mult un „hobby”. Rodul muncii lor se vinde la târgurile din România, multe dintre ele organizate de instituțiile specializate în cercetarea culturii populare, dar și la expoziții, târguri sau zile ale culturii românești din străinătate, ori în Occident, sau chiar la supermarket.

Spre deosebire de târgurile organizate de specialiști, cele organizate mai mult sau mai puțin spontan la hramurile mănăstirilor au un caracter mai eterogen. Aici arta tradițională și produsele industriale se găsesc simultan. Meșterii olari, lemnari, jocari, curelari, fabricanți de produse zaharoase (ciubuc, vată de zahăr, sucuri etc.) își găsesc locul alături de vânzătorii de haine „nemțești”, încălțăminte, băutură și

mâncare, care uneori se prepară pe loc, în fața celor prezenți. Pe lângă aceste obiecte, mai mult sau mai puțin tradiționale, târgurile care se organizează pe lângă mănăstiri au caracteristic comerțul cu obiecte religioase: icoane, cruciulițe, mățanii, veșminte și obiecte de cult, cărți teologice și liturgice.

În contextul actual, hramurile au o importanță mai mică sau mai mare, în funcție de mai mulți factori: importanța lăcașului de cult pe lângă care se organizează, prezența sfințelor moaște, a icoanelor făcătoare de minuni și a unor obiceiuri populare. Întâlnim, astfel, la mai multe mănăstiri din Moldova, Muntenia și Oltenia hramuri al căror miez îl constituie, în cea mai mare parte, slujbele bisericești și închinarea la sfințele moaște și icoane făcătoare de minuni, așa cum menționam mai sus. În Banat și Țara Hațegului, sunt specifice nedeile, definite drept „adunări la care vin locuitorii stânelor și satelor de la mari depărtări, unde se strâng câțiva negustori cu mărfuri puține și cu băutură mai multă, unde se cântă, se joacă și se petrece în sunetul viorilor și al fluielor”. Cuvântul slav „nedelja” (= duminică) și-a deplasat sfera semantică, în limba română, către noțiunea de „rugă”, „hram”, „adunare de oameni”, „târg” sau „bâlci”, care se țin în orice zi de sărbătoare, nu numai duminică.³

În rândul hramurilor ortodoxe se diferențiază cele dedicate Prea-Sfintei Născătoare de Dumnezeu, cinstită cu deosebire de poporul român și prea-cinstită de Biserica Ortodoxă Universală, mai ales cele în cinstea Adormirii Maicii Domnului, care au în centru slujbele bisericești și cultul

³ G. Vâlsan - *Nedeile de pe culmile Carpaților*, București, 1937, p. 20, Ene Braniște - *Liturgica generală*, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2002, pp. 153-161. Iuliana Băncescu - *Procesiunile de la Mănăstirea Moisei*.

icoanelor Sfintei Fecioare Maria. Dintre acestea amintim hramurile marilor mănăstiri românești Bistrița - Vâlcea, Brâncoveanu - Sâmbăta de Sus, Celic Dere, Curtea de Argeș, Frăsinei, Hodoș - Bodrog, Humor, Izbuț, Polovragi, Putna, Tismana, Țigănești, Văratec, Vladimirești.

O subgrupă de hramuri dedicate Adormirii Maicii Domnului este constituită din hramurile marilor mănăstiri transilvane Moisei, Rohia, Necula, Bixad. Specificul acestora este determinat de amplele ritualuri populare care însoțesc întreaga desfășurare a hramului, precum și de caracteristicile aparte ale acestei provincii românești, cu o istorie zbuciumată datorată ocupației habsburgice, care a impus românilor ortodocși cultul catolic.

În rândul hramurilor dedicate Adormirii Maicii Domnului, cel al Mănăstirii Moisei se distinge prin frumusețea costumelor de procesiune și a cântărilor, prin amplele ritualuri populare organizate, cele mai complete și mai bogate dintre ritualurile de această factură dedicate Adormirii Maicii Domnului. De asemenea, acest pelerinaj este original prin faptul că este unul dintre puținele pelerinaje de sorginte catolică acceptate de către Biserica Ortodoxă.

Desigur că pelerinajul a fost adaptat ortodoxiei, datorită nevoii resimțite de către credincioșii actualelor comunități participante, care creează noi cântări și poartă tot mai mult straiile tradiționale românești, în locul costumului de procesiune al greco-catolicilor. Cântările au conținut dogmatic ortodox, oamenii poartă icoane și prapuri specifice Bisericii Ortodoxe, precum și frumoase costume populare românești și ștergare specifice zonei din care provin.

Ritualul la care facem referință se practică în satele din Maramureș (Nordul

Transilvaniei și al României), pe Văile Izei și Vișeuului, avându-și apogeul în ziua de Sântămărie Mare (denumirea populară locală a sărbătorii Adormirii Maicii Domnului), la Mănăstirea Moisei, din satul cu același nume (lângă localitatea Borșa). Dar procesiunile se formează și vin către mănăstire din mai multe sate maramureșene: Moisei, Săcel, Săliște, Ieud, Rozavlea, Șieu, Poienile de sub Munte, Bogdan Vodă, Vișeu de Sus, Vișeu de Jos, Leordina, Borșa, Bocicoel, Botiza, Sighetu Marmăției, Poienile Izei; uneori, Dragomirești, Petrova și Rona de Jos.

De remarcat este și faptul că performerii nu sunt numai români, ci și ucrainenii ortodocși din satele maramureșene de la granița cu Ucraina. Despre participanții la hram se poate vorbi, în sens larg, ca aparținând întregii comunități românești ortodoxe, formate din creștini mai mult sau mai puțin practicanți. Includem apoi oaspeți străini din diferite părți ale lumii. Între ei se disting românii plecați peste hotare sau în alte localități, care se întorc acasă, mai ales cu prilejul special oferit de hram.

Prezența „obligatorie” la hram a membrilor comunităților deținătoare ale acestui patrimoniu, indiferent de locul unde se află aceștia, dovedește că acesta reprezintă o tradiție profund înrădăcinată în spiritualitatea românească și nu o adunare superficială de oameni; că, dincolo de caracterul lor formal (social, să spunem), hramurile au și profunde elemente duhovnicești și nu în ultimul rând, calitatea de a spori comuniunea familiei și a parohiilor, unirea dintre oameni, care este și scopul Sfintei Euharistii și însăși Biserica.

Printre străini se numără cercetători, vizitatori și oameni care și-au făcut deja

un obicei din venirea la hram, îndrăgostiți fiind de evlavia, râvna și tradițiile românilor maramureșeni. Tehnica modernă a făcut să sporească numărul pelerinilor cu cei care urmăresc sfintele slujbe la televizor, la posturile de radio ale Bisericii sau cele centrale, pe Internet etc.

Uneori nu numai evlavia, credința sau necazul sunt factorii care îi aduc pe români la hram, ci și curiozitatea, prietenii, povestirile despre minuni și ajutorul Maicii Domnului, mass-media, cărțile citite, frumoasele ritualuri populare ale cântării și mersului în procesie, renumele pe care hramul și l-a câștigat în comunitate, prezența unor personalități ale vieții laice sau religioase etc.

În fine, există o categorie de performeri pentru care hramul este o ocazie pentru o ieșire în societate sau pentru o întâlnire cu prietenii. Și toate aceste categorii de oameni se împărtășesc, în felul lor, de bucuria sărbătorii, de comuniunea care se realizează cu acest prilej.

Accesul la hram și ca privitor al procesiunilor care se organizează la marea sărbătoare a Adormirii Maicii Domnului nu este condiționat sau îngrădit de nimic. Orice om poate participa, fiind primit de maramureșeni cu cinstea și bunăvoința care li se acordă tuturor străinilor sosiți în oșpeție, mai ales dacă sunt pelerini ai Maicii Domnului. Mersul în procesie organizat în această perioadă este un ritual complex, de origine populară și creștină, destinat exprimării libere a creștinilor mireni în cultul divin public, prin cântare și ritualul specific (rugăciune, mersul pe jos până la mănăstire, înconjurul bisericii, închinare la icoane și troițe, dar, mai ales, la icoana Maicii

Domnului făcătoare de minuni, primită în dar de mănăstire de la un monah din Sfântul Munte al Athosului).

Performerii specializați, în sensul restrâns al cuvântului de membri ai procesiunilor, sunt grupurile de creștini practicanți, talentați, dornici să se manifeste activ în cultul divin public și în fața comunității din care fac parte și ai cărei mesageri se consideră atât în ceea ce privește transmiterea dorințelor și rugăciunilor acesteia către Maica Domnului, cât și în ce privește transmiterea mesajului lor creștin, moral și social către întreaga lume. Grupul este format din cei mai buni creștini și din reprezentanții de frunte ai comunităților respective, prezentând, după tradiție, o ierarhie specială, în care „ceata fecioarelor”, copiii, cei mai curați și asemenea îngerilor, se află în frunte, urmați de bătrâni (considerați „iertăți” de păcatele tinereții) și de tineri.

Copiii sunt îmbrăcați în costume albe, special confecționate pentru mersul în procesiune. Fetițele poartă fuste și șorturi cu volane și dantelă, bluze albe împodobite cu cipcă și volane, ca și cu diverse cusături populare, unele dintre ele având pe cap o coroniță albă. Sunt și procesiuni în care două-trei fete sunt îmbrăcate în mirese, ca semn al faptului că Maica Domnului a fost luată ca mireasă a Fiului Său către ceruri și al curăției și fecioriei Ei. De asemenea, există multe procesiuni, cum ar fi cele de la Ieud, Moisei, Borșa, Vișeu de Jos, Botiza, în care copiii sunt îmbrăcați în portul maramureșean. În procesiunea de la Bocicoel sunt și unii băieței care poartă costume de „diaconi”, semn al slujirii Prohodului Maicii Domnului de către ei.

Tinerele fete sunt îmbrăcate în port popular sau chiar în haine obișnuite. Băieții

poartă, de obicei, pantaloni negri și cămașa albă de la costumul popular; mai rar și gatiile. Bătrânele sunt îmbrăcate în costumul popular cu sucna neagră, caracteristică portului destinat vârstei lor sau doar cu sucnă și cu bluze obișnuite; uneori poartă zadii. Bătrânii vin îmbrăcați în haine obișnuite, mai rar în costum popular. Răzleți prin câte o procesiune, unii dintre copii poartă aripi de înger, din carton, sau există o fetiță care o preînchipuie pe Maica Domnului, lucru neconform cu tradiția promovată de procesiunile la Adormirea Maicii Domnului în ortodoxie, ci o rămășiță a catolicismului.

Rânduială deosebită au procesiunile ucrainene care vin către Mănăstirea Moisei. În primul rând, cântarea și închinarea acestora se desfășoară în limba ucraineană, pe altă linie melodică decât cea interpretată de procesiunile românești. În al doilea rând, costumele purtate de tineri sunt cele populare. Fecioarele poartă pe cap cununi speciale, frumos împodobite, semn al purității. Iar dacă vreo fată care nu este fecioară îndrăznește să-și pună pe cap o astfel de cunună, se spune că băieții care îi cunosc păcatul pot să i-o dea jos din cap, în public, făcând-o de răs în fața întregii comunități. Cununile fetelor ucrainene sunt confecționate din scoarță de copac, udată și rulată, până când formează un cilindru. Pe acest cilindru, femeile cos frunze dintr-o plantă special aleasă, apoi, pe mijlocul cununii, cos canafi multicolori din fire de ață. Fetele au părul special împletit în două cozi, care se unesc la spate, iar cununa o poartă în vârful capului, sprijinită pe un fir împletit, roșu, încheiat cu canaf.

Conform tradiției, „prosesiile” se formează în Postul dinaintea Adormirii Maicii Domnului. Copiii, începând cu vârsta de trei

ani, intrați pentru prima oară în ceată, își însușesc rolurile ce le revin în cadrul grupului, învață să cânte pricesnele, precum și să respecte normele tradiționale de comportament cu acest prilej, dar și în biserică și societate, în general. Cei mari pregătesc din timp recuzita necesară (costume, icoana Maicii Domnului, prapuri, cruci, ștergare tradiționale țesute sau cusute cu flori sau icoane ș.a). În fruntea procesiunii este așezată icoana Maicii Domnului, împodobită cu un ștergar tradițional. De asemenea, în fața procesiunii merge o sfântă cruce, purtată de un băiat și mai în spate, mai mulți prapuri (steaguri bisericesti), dintre podoabele bisericii satului, ornați cu flori în vârf și cu ștergare tradiționale.

Fiecare ceată are un conducător, în persoana preotului, dar și/sau a dirijorului corului din biserică de unde vine procesia, sau diacul bisericesc responsabil, alături de cadrele didactice, pentru performarea corectă, conservarea și transmiterea obiceiului. Dacă sunt mai multe cete (parohii) într-un sat, ele vin la mănăstire organizate după propria rânduială, fiecare cu preotul și recuzita ei. Mersul în procesie este un obicei prestigios, datorită vechimii, complexității și caracterului său ritual și spectacular. Este considerată cea mai mare sărbătoare a zonei, când până la câteva zeci de mii de oameni se deplasează spre mănăstire, fie că fac parte din procesiuni, fie că merg doar să asiste la manifestarea acestora și la slujbele Bisericii. La acest obicei participă, în mod tradițional și ortodocși din zonele limitrofe (Bistrița și Bucovina), care se rezumă însă numai la simpla asistență.

Comunitățile rurale încurajează menținerea și perpetuarea ritualului, aceasta fiind socotită o îndatorire a familiei, dar și a școlii. Tinerii se asociază din proprie inițiativă pro-

sesiei, începând de la vârste foarte fragede, fiind încurajați, în acest sens, de părinți și bunici, care consideră transmiterea obiceiului către generațiile tinere drept o îndatorire sfântă. Grupul se adună în jurul unui conducător experimentat, care cunoaște bine pricesnele și ritualul și are autoritate asupra membrilor procesiei (de obicei, preotul sau dirijorul corului bisericii/diacul bisericesc, un cadru didactic din sat).

La repetiții se descoperă și se pun în lucrare vocațiile și talentele tinerilor, se încheagă prietenii, dintre care unele vor duce, în viitor, la căsătorie, se învață normele tradiționale de rugăciune și de comportament la biserică și în societate. Un rol coercitiv, în sensul respectării rânduielilor și al conservării tradiției în forma sa autentică, îl are comunitatea, care asistă la aceste repetiții, mai ales femeile bătrâne, care sunt bune cunoscătoare ale ritualului pe care și ele l-au practicat încă din copilărie. Autoritățile satelor se îngrijesc ca tinerii să aibă recuzita necesară, instructorul potrivit care să îndrume procesiunea și asigură transportul grupului până la poala dealului Moiseiului. Astfel, întreaga comunitate este angajată în organizarea procesiunilor și în perpetuarea tradiției.

Ceea ce îi atrage pe credincioși la Mănăstirea Moisei sunt sfințeniile acestui sfânt așezământ monahal: cele două biserici, icoana Maicii Domnului făcătoare de minuni, dar și mulțimea sfințelor slujbe care se oficiază, cu prilejul hramului, în slăvite soboare, culminând cu împărtășirea credincioșilor cu trupul și sângele Domnului.

Despre bisericuța veche a mănăstirii legenda spune că a fost ctitorită de Moise ciobanul, împreună cu soția sa, Dochia, o familie din Moisei foarte înstărită, care avea

un singur fiu, pe nume Grigor. Și l-au trimis într-o toamnă peste Prislop, în Bucovina, pentru a-și găsi soție. Dar acesta nu s-a mai întors. Cu inima mâhnită, după o lungă așteptare, părinții l-au crezut mort. De aceea i-au ridicat o cruce într-un loc frumos de la poalele munților. Într-o zi, ei au descoperit în molidul de lângă cruce o icoană a Preacuratei Fecioare Maria pe care, cu evlavie, au dus-o în altarul bisericii satului. Dar a doua zi, minune mare: icoana se afla în molidul în care fusese găsită! Dar ce s-a întâmplat cu Grigor? Într-una din seri, tânărul a poposit la Mănăstirea Putna unde, fiind atras de slujbă și de viața monahilor, a hotărât să rămână acolo și să se călugărească. Își găsisse soție: viața monahală! Din clipa aceea, nu a mai trimis veste niciodată părinților ce s-a întâmplat cu el.

După mai mulți ani, într-una din zile, când părinții și slugile lor veniseră la strâns de fân pe platoul unde se află astăzi mănăstirea, odihnindu-se la umbra unui molid, au auzit sunet de clopot ieșind din pământ. „Este un semn de la Dumnezeu. Fiul nostru mort cere să-i facem ceva aici!”, au lăcrimat ei. Și așa au dat pământul acela călugărilor de pe Muntele Măgura, să-și facă o biserică mai aproape, Iosif călugărul venind pentru aceasta acolo. Dar abia în 1672 biserica a fost târnosită.

Fiul lor, acum călugărul Mihaiu de la Putna, trimis la un moment dat prin satele din Maramureș pentru a strânge ajutoare, a ajuns și la Moisei, unde a poposit chiar în casa natală. Tatăl lui murise. Trăia doar mama, bătrână și ea, căreia nu i-a spus cine este. Când s-a pregătit însă pentru culcare, mama i-a zărit pe gât un semn pe care îl cunoștea din copilărie. Așa a trebuit călugărul să mărturisească cine e și ce s-a întâmplat cu el. După o vreme de la întoarcerea în Moldova,

călugărul Mihaiu a fost trimis ca egumen și stareț al Mănăstirii Moisei care, din momentul acela, pentru aproape 100 de ani, a rămas metoc al Mănăstirii Putna.

Biserica, din 1599, este construită din lemn de molid și a fost așezată pe o fundație construită din piatră brută, puțin ridicată deasupra solului. Este împărțită în altar, naos și pronaos, iar în față are pridvor.⁴ Acoperișul este unitar, iar deasupra pronaosului se ridică turnul și coiful cu crucea. Bârnela sunt late și îmbinate la capete în stilul coadă de rândunică și la mijlocul lor sunt prinse între ele prin cuie de lemn, pentru a se păstra peretele drept.

Pictura parietală se păstrează numai fragmentar, dar în cea din catapeteasmă se pot identifica registrele și chipurile sfinților. Pristolul este format dintr-un trunchi de copac, al bradului din legendă, pe care se află tăblia mesei formată din două scânduri de molid.

Biserica nouă, din zid, este construită între 1910-1911, în stil neoclasic, cu pictura numai pe iconostas, portal cu coloane pe fațada vestică și colecție de icoane vechi în stil bizantin. Are formă de cruce și este împărțită în altar, naos și pronaos, iar în față are pridvor deschis și patru coloane cu înălțimea de zece metri, care susțin

⁴ Sursa: http://www.basilica.ro/stiri/moisei-manastirea-obladuita-de-duhul-sihastrilor_4545.html; vezi și Gheorghe Coman, *Moisei - străveche vatră românească*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, cu un cuvânt înainte de Mircea Petean, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2004, precum și Porumb, Marius (1982). *Biserici de lemn din Țara Maramureșului. Monumente istorice și de artă religioasă din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului*, Cluj, pp. 97-130 și Paul Henri Stahl și Paul Petrescu, (1958). *Arhitectura de lemn a Maramureșului. Arhitectura RPR 1958 (1-2)*: pp. 48-57. Iuliana Băncescu - *Procesiunile de la Mănăstirea Moisei*.

frontonul cu icoana hramului, „Adormirea Maicii Domnului”. Icoana Sfântului Nicolae a fost dăruită mănăstirii la 1755, la Adormirea Maicii Domnului. Biserica a fost pictată în 1982 și sfințită în 1986 de către Înalt Preasfințitul Teofil Herineanu. Tot aici se găsesc cărți vechi, dovedind legăturile pe care mănăstirea le-a avut cu Țara Românească și Moldova.

Dar să revenim la principala atracție a mănăstirii, procesiunile la Adormirea Maicii Domnului. La începutul postului Sfintei Maria se constituie grupurile care vor forma procesiunile. Grupului din anul precedent i se alătură copiii care au mai crescut între timp și pot să țină pasul cu restul membrilor procesiunii, în cântare și performarea ritualului, așa cum am menționat. Pe tot parcursul postului Adormirii Maicii Domnului, seara, în bisericile din parohiile participante la procesiune, se oficiază de către preot slujba Paraclisului Maicii Domnului. După terminarea acesteia, membrii procesiunilor se adună la biserică pentru repetiție, sub îndrumarea unei femei din sat (de regulă, dirigoarea corului bisericii sau altă femeie cunoscută a ritualului și capabilă să-i îndrume pe copii) sau a diacului bisericesc și indirect, a preotului. În fiecare seară, grupul face repetiții, până în ziua dinaintea ajunului hramului, când repertoriul este considerat a fi învățat și ritualul, cunoscut.

În data de 14 august, grupul se adună la biserica satului, unde se face o repetiție finală, preotul citind, în anumite comunități, o rugăciune pentru binecuvântarea pelerinilor: „Dă-ne iertare pentru păcatele noastre și ale altora și pentru câștigarea darurilor Tale. Îndreptează pașii noștri după voia Ta cea sfântă și dă-ne adânci simțiri și lacrimi de pocăință, ca să fie bine-primită călătoria

noastră înaintea Ta. Suntem gata să răbdăm orișice greutate și suferințe ce s-ar întâmpla pe cale. Vrednici suntem, Doamne, de pedeapsă. Bine este să suferim pentru păcatele noastre. Sub semnul sfintei Tale cruci călătorind, vom purta și noi crucea noastră cu răbdare, din dragostea cea către Fiul Tău. Prea-iubită Maică a lui Iisus Hristos, Dumnezeu nostru, Preasfântă Fecioară Maria, roagă-te acum, când pornim la sfântul Tău lăcaș de la Moisei, ocrotește-ne în această cale de pocăință. Scoală-ne din îndulcirea păcatelor, smulge-ne din legătura obiceiurilor celor rele, și ne câștigă, atât nouă, cât și altora și nouă, tuturor, binecuvântarea și darul Domnului nostru, Iisus Hristos. Amin.”⁵

Fetele, îmbrăcate în alb, cu părul despletit lăsat pe spate, au datoria de a purta o icoană a Maicii Domnului împodobită cu ștergare ornate cu flori sau icoane, țesute sau cusute. Flăcăii poartă crucea și prapurii. Înainte de plecare, cântând, grupul înconjoară de trei ori biserica satului, apoi se închină troiței din fața acesteia și străbat, în cântări, întreaga localitate. Conducătorul procesiunii recită câte o strofă din cântare, iar ceilalți membri o reiau, cântând. Sunt însă și procesiuni sau cântări la care nu mai este practică această tehnică a recitării dinainte a versurilor.

Toată lumea din sat iese la biserică și pe ulițe să vadă profeții. Alaiul se oprește în dreptul fiecărei troițe sau biserici pe lângă care trece și se închină cu cântarea crucii: „Crucii Tale ne-nchinăm./Hristoase, Te lăudăm...”. În Rozavlea, de exemplu, procesiunea străbate strada principală, de la biserica nouă până la cea veche, aflată în

capătul opus al satului și o înconjoară și pe aceasta după același ritual. În alte localități, procesiunea merge direct la mănăstire după ce iese din curtea bisericii. Trebuie spus că, în vreme ce procesiunea performează ritualul său în jurul sfântului lăcaș din sat, clopotele bisericii sunt trase fără încetare, vestind întreaga comunitate despre plecarea profeților către mănăstire.

Apoi, membrii procesiunii se imbarcă într-un autobuz pus la dispoziție de autoritățile locale, care îi duce până la poala dealului Moiseiului. De aici, procesiunea pleacă pe jos către mănăstire. Rânduiala tradițională prevede ca procesiunile să parcurgă pe jos întreg drumul dintre biserica satului și mănăstire, dar aceasta de mulți ani nu mai este respectată. Pe vremea când se respecta, oamenii făceau pe jos și două-trei zile, având case dinainte stabilite cu gospodari care îi găzduiau și ospătau. Însă de la poala dealului mănăstirii, procesiunile merg, de obicei, pe jos, cântând cântecele specifice, până la intrarea pe sub cupola porții sfântului lăcaș.

Participarea comunității la sărbătoare nu se rezumă numai la un rol pasiv - acela de a asista la venirea și mersul procesiunilor la mănăstire și în sat. Datina spune că cei care au avut morți în familie, mai ales în anul care a trecut, este bine să ofere apă pelerinilor însetați, pe culmile de dealuri, în drumul lor spre mănăstire, cu credința că este mare pomană să-i adapi pe străinii însetați, aflați în drum spre biserică, spre slujirea lui Dumnezeu. Pe drumul spre mănăstire, pelerinii sunt întâmpinați, de asemenea, de vânzătorii ambulanti, care formează un târg, risipit pe dealurile ce înconjoară sfântul lăcaș și pe strada care îl leagă pe acesta de sat. Pe lângă mâncare, haine, încălțăminte se pot

găsi bomboane, jucării de talcioc, ceramică, icoane, candelă, alte obiecte bisericesti. Despre obiectele de cult cumpărate cu acest prilej se crede că sunt binecuvântate și de mult folos nu numai datorită faptului că sunt sfințite, ci și pentru că sunt obținute prin mai multă osteneală și rugăciune.

Când monahii zăresc procesiunea care intră pe poartă, trag clopotele în cinstea venirii acesteia. Rânduiala tradițională prevede, de asemenea ca, dacă atunci când sosește la mănăstire o procesiune, iar alta este în curs de a înconjura biserica în acest timp și o observă pe cea care tocmai intră, aceasta din urmă să-i iasă în întâmpinare celei nou-venite, după o anumită rânduială. Astfel, când cele două procesiuni ajung una în fața celeilalte, tradiția recomandă ca ambele să cânte cântarea *Crucii Tale ne-nchinăm...*, cu înclinarea, apoi, a prapurilor și a oamenilor, unii în fața celorlalți, în semn de salut, apoi să continue înconjurul bisericii împreună.

Mai întâi, procesiunea ajunsă la mănăstire înconjoară, în cântări, de trei ori, bisericile mănăstirii; cea nouă și cea veche. După înconjurul bisericilor, profeții intră, se închină și cântă în biserica nouă, îngenunchind în fața iconostasului. Apoi toți membrii procesiunii sărută icoanele de pe iconostas și mai ales icoana Maicii Domnului de pe ușile împărătești, despre care se spune că este făcătoare de minuni. Apoi alaiul iese afară și se închină la troița din fața bisericii noi, cu cântarea crucii și înclinarea prapurilor și a oamenilor, apoi la troițele din deal, la fel. Membrii procesiunii reazemă apoi prapurii de biserică, troiță, în adăpostul pelerinilor sau în locul rezervat și știut dinainte de fiecare grup în parte, se schimbă de straietele de sărbătoare și participă la slujbele oficiate cu acest prilej.

⁵ Rugăciune rostită de preotul din Săliște de Sus la plecarea cu procesiunea la Moisei - Iuliana Băncescu - *Procesiunile de la Mănăstirea Moisei*.

Hramul acesta fiind cea mai importantă sărbătoare a mănăstirii, se oficiază priveghere mare, de obicei slujind un arhiereu (mănăstirea mai are și al doilea hram, la Întâmpinarea Domnului, dar acesta este sărbătorit mult mai simplu, doar printr-o Sfântă Liturghie solemnă, de cele mai multe ori, arhierească). Se slujește, așadar, precum ne-a comunicat protos. Teofil Pop, starețul mănăstirii, Vecernia cu Litia, Acatistul Adormirii Maicii Domnului, Privegherea și Prohodul Maicii Domnului, precum și Molitfele Sfântului Vasile cel Mare și ale Sfântului Ioan Gură de Aur. La ora 2:00 noaptea, se săvârșește Sfânta Liturghie în limba ucraineană, urmând ca, pe la orele 4:00 dimineața să se officieze Sfânta Liturghie în limba română, pentru împărtășirea credincioșilor. Dimineața, la orele 6:00, are loc Sfântul Maslu, slujba de sfințire a apei și Parastasul pentru cei adormiți.

În timpul cât procesiunile înconjoară mănăstirea, grupuri de femei mai bătrâne, născute mai ales pe vremea când zona era greco-catolică sau crescute în familii unde vechea tradiție s-a conservat mai cu acribie, îmbrăcate în straie obișnuite, cernite, se opresc, pe rând, în fața tuturor celor 12 troițe de pe aleea principală a mănăstirii, unde recită și cântă cele 12 stări ale Căii crucii, care amintește de patimile și moartea Domnului. Un obicei caracteristic cultului catolic, păstrat până astăzi mai mult sporadic, de câteva grupuri răzlețe sau de pelerini singuratici și aproape trecut cu vederea de către pelerinii veniți să vadă procesiunile.

În cursul slujbelor de noapte sunt numeroși credincioși care înconjoară biserica în coate și genunchi, ca semn de penitență, pentru iertarea păcatelor, dar și ca semn al smereniei și pocăinței. Demnă de admirat

este și jertfelnicia miilor de oameni care își petrec această noapte în priveghere, afară, sub cerul liber, înălțând rugăciuni nu numai pentru ei, ci și pentru cei rămași acasă, ca și pentru întreaga lume. Foarte mulți pelerini se spovedesc la preoții prezenți și se împărtășesc cu Sfintele Taine.

În zorii zilei de hram, mai sosesc încă procesiuni de prin sate, care, asociindu-se celor prezente din ajun, performează același ritual, până în jurul orelor 10:00, având rezervat în mod special acest timp de manifestare, în curtea mănăstirii. Apoi se săvârșește Sfânta Liturghie arhierească și în semn de rămas bun, toate procesiunile prezente, unele după altele, înconjoară din nou bisericile mănăstirii, conform aceleiași rânduiei.

Comunitatea așteaptă să vadă procesiunile, fiind răspândită în jurul bisericilor, pe unde lasă liber un culoar pe care merg acestea și le observă pe tot parcursul împlinirii ritualului lor, din ajunul sărbătorii, până la final. Apoi pelerinii pleacă spre localitățile lor de baștină, unde sunt așteptați de întreaga comunitate, la biserică. Înconjoară biserica satului după același ritual ca și la mănăstire, se închină la iconostas și procesiunea ia sfârșit.

La Vișeu de Jos, unde sunt două biserici în sat, procesiunea merge la ambele, trecând pe strada principală, oficiind ritualul său. La leud este obiceiul ca în întâmpinarea procesiunii care sosește de la mănăstire să plece de la biserică din sat altă procesiune, formată din credincioșii rămași acasă, cu cruci, prapuri, îmbrăcați și organizați conform rânduiei tradiționale, întocmai ca și cei care se întorc de la hram. Aceste două procesiuni se întâlnesc la o troiță din centrul satului, unde are loc ritualul întâmpinării, ca la

mănăstire și al închinării la troiță, după care cele două grupuri se unesc, formând unul singur, care se îndreaptă spre biserică, unde continuă ritualul.

Prin anii '90, ne-au mărturisit bătrânii că în trecut, momentul întoarcerii de la mănăstire a procesiunii satului era unul înălțător pentru toată comunitatea. Pe vremurile când procesiunile veneau pe jos, peste dealuri, din depărtare se zăreau pe crestele munților lumânările aprinse, care le vesteau apropierea, în noapte. Clopotele de la biserică erau trase, iar întreaga comunitate se aduna la sfântul lăcaș, în așteptarea binecuvântării pe care o va aduce procesiunea de la mănăstire, binecuvântare pe care se crede că o lasă și la biserică din sat și în comunitate, până în anul următor.

Dr. Iuliana BĂNCESCU

Cercetător științific II,

Patrimoniul Imaterial și Cultură Tradițională - INP